

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378:37.01/09(061.1ЄС)

Анатолій Іщенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-3274-5886

DOI 10.24139/2312-5993/2022.02/255-266

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ЯК ПРІОРИТЕТНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС

У статті розглядається питання актуалізації міждисциплінарного підходу в Європейському просторі вищої освіти. З'ясовано, що велика кількість визначень поняття оприявлює багатоаспектність явища, засвідчує необхідність формування його основних концептуальних засад. Важливість міждисциплінарного підходу для розвитку ЄПВО засвідчує низка документів ЄС (Болонська, Празька, Берлінська, Бергенська декларації, Єреванське, Паризьке та Римське комюніке, Повідомлення Комісії щодо Європейської стратегії для університетів) та проєктів АУЕ («Університети без стін – бачення на 2030 рік», «Шляхи в майбутнє»), у яких підхід осмислюється як один із показників якості європейської освіти.

Ключові слова: *міждисциплінарність, інновації, університет, вища освіта, євроінтеграція, Європейський простір вищої освіти, Болонський процес, Асоціація університетів Європи, Європейська комісія, Європейський Союз.*

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси початку ХХІ ст., функціональне розширення процесу євроінтеграції, орієнтація на створення єдиного освітнього простору актуалізували проблему пошуку якісно нових підходів організації системи освіти в державах-членах Європейського Союзу (ЄС) та країн, що орієнтуються на європейські стандарти. Стратегія спільного розвитку передбачає активний обмін досвідом, позаяк кожна з окремих представниць спільноти має традиції та специфіку в організації освітнього простору. Одним із головних напрямів для співпраці стала розробка новітніх підходів для покращення системи вищої освіти, яка має пріоритетне значення для розвитку сучасного суспільства. У 2010 р. на Конференції міністрів країн-учасниць Болонського процесу в Будапешті і Відні була заснована міждержавна структура співпраці – Європейський простір вищої освіти (ЄПВО), призначенням якої стала координація національних реформ. Шляхи розвитку були окреслені в низці документів: Болонській (The European Higher Education Area, 1999), Празькій (Towards the European Higher Education Area, 2001), Берлінській (Realising the European Higher Education Area, 2003), Бергенській (The European Higher Education Area – Achieving the Goals, 2005) деклараціях, Єреванському (Yerevan

Communique, 2015), Паризькому (Paris Communique, 2018) і Римському (Rome Ministerial Communique, 2020) комюніке та ін. (Сбруєва, 2019). ЄПВО вбачає розвиток вищої освіти в академічній свободі, інституційній автономії та участі студентів і викладачів в управлінні; забезпеченні якості, економічної привабливості та соціальної згуртованості; заохоченні студентів і викладачів до мобільності; розширенні соціального виміру вищої освіти; сприянні працевлаштуванню випускників і навчанню впродовж життя; визнанні студентів і співробітників як активних членів академічної спільноти; відкритості до співпраці з іноземними інституціями (Димань, 2017, с. 13).

Реформування системи вищої освіти активізує пошук інноваційних методів, засобів, підходів. Одним із шляхів покращення якості вищої освіти вважається застосування міждисциплінарного підходу, який передбачає об'єднання напрацювань окремих дисциплін навколо спільних проблем (Елліс, 1998, с. 174), що відкриває перспективи для різноаспектних студій.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема пошуку нових шляхів розвитку освіти в європейських країнах та аналіз документів, що координують національні реформи, репрезентовані в низці праць закордонних та українських дослідників: І. Гамерської, І. Грицяк, І. Єременко, О. Краєвської, А. Сбруєвої, О. Хомерікі, М. Чепурної, Ж. Чернякової, О. Шовкопляс, Р. Бекера (R. Beker), Д. Вестерхейдена (D. Westerheijden), С. Вінсент-Ланкріна (S. Vincent-Lancrin), М. Гамільтон (M. Hamilton), С. Гарбена (S. Garben), П. Гастона (P. Gaston), П. Маасена (P. Maassen), Б. О'Мейлі (B. O'Malley), Б. Стенсакера (B. Stensaker) та ін. Перспективи Європейського простору вищої освіти вивчали Н. Батечко, О. Бульвінська, О. Ващук, В. Журавський, М. Згуровський, О. Локшина, Н. Мосьпан, Л. Невара, С. Ніколаєнко, О. Проценко, С. Сисоєва, І. Соколова, В. Солодков, Ж. Таланова, Дж. Кохоутек (J. Kohoutek), Л. Харві (L. Harvey), П. Волш (P. Walsh) та ін.

У сучасних педагогічних студіях рецепція міждисциплінарного підходу знаходиться на стадії формування. Теоретичний аспект проблеми розглянутий переважно в розвідках дослідників В. Гончаренка, О. Заболотної, М. Кругляк, К. Кузана, П. Бесселара (P. Besselaar), Дж. Гропо (G. Groppo), Реймонда С. Мілер (Miller Raymond C.), Р. Фродемана (R. Frodeman), С. Фулера (S. Fuller), Дж. Хеймерікс (G. Heimeriks), Дж. Томпсон Клейн (J. Thompson Klein), Б. Ніколеску (B. Nicolescu), Б. Треса (B. Tress) та ін. На практичному

аспекті зосередили увагу І. Гуменна, Т. Коваль, А. Колот, Н. Мачинська, Я. Нахаєва, О. Приятельчук, О. Ступницький, В. Швацький, К. Голдінг (C. Golding) та ін. Незважаючи на наявність численних розвідок, низка важливих документів залишається недостатньо проаналізованими, що забезпечує актуальність нашого дослідження. На увагу заслуговують програми університетів ЄС, у яких представлено бачення перспектив застосування в закладах вищої освіти новітніх підходів, зокрема міждисциплінарного: «Education 2030: The Future of Education and Skills» (2018), «Universities without walls: A vision for 2030» (2021), «Pathways to the future: A follow-up to “Universities without walls – A vision for 2030”» (2021), «Commission Communication on a European strategy for universities» (2022).

Мета статті – характеристика поняттєвого апарату, розгляд сучасних документів ЄС та проєктів європейських університетів щодо осмислення міждисциплінарного підходу.

Методи дослідження: термінологічний аналіз, використаний для уточнення сутності поняття «міждисциплінарність» у закордонних студіях; контент-аналіз дозволив схарактеризувати стан розробленості досліджуваної проблеми в документах ЄС та проєктах Асоціації університетів Європи.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що теорія міждисциплінарності виникла у ХХ ст., сучасні дослідниці Т. Аугсбург, Дж. Ганн, Дж. Кляйн та ін. простежують її засади у грецькій філософії, акцентуючи ідею «єдиної науки, загального знання, синтезу та інтеграції знань» (Кляйн, 1990). Поняття «міждисциплінарність» (interdisciplinarity) актуалізувалося у 20-х рр. ХХ ст. у межах соціальних наук і потрактовувалося як «застосування ідей та точок зору з більш ніж однієї загальноприйнятої дисципліни» (Мілер, 2010). Термін став загальновідомим завдяки Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка у 1970 р. організувала перший міжнародний науковий семінар, за результатами якого був опублікований звіт «Міждисциплінарність: проблеми викладання та досліджень в університетах». У документі термін потрактовувався як будь-яка взаємодія: від «простої передачі ідей до взаємної інтеграції організаційних концепцій, методології, процедур, епістемології, термінології, даних та організації досліджень і освіти» (Apostel, 1972, с. 25). Автори наголошували, що наукова діяльність втратила ефективність під впливом дисциплінарної множинності, яку необхідно

усунути шляхом синтезу різних дисциплін. Відтак, постало питання реалізації міждисциплінарного підходу в університетах у межах навчального процесу і в контексті наукових досліджень.

У 1980-х роках, незважаючи на посилення уваги до міждисциплінарних інновацій, значна кількість питань не була вирішена. Науковий пошук активізувала затверджена у 1998 р. на конференції ЮНЕСКО «Всесвітня Декларація про Вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи» (World Conference on Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action, 1998). Дослідники присвятили свої студії проблемі термінологічної неузгодженості, окресленню методологічних засад, визначенню перспектив підходу тощо. Зокрема, Дж. Кляйн осмислила міждисциплінарність як «засіб вирішення проблем і відповідей на питання, які неможливо розв'язати задовільно за допомогою окремих методів або підходів» (Кляйн, 1990, с. 196). Дослідниця переконана, що міждисциплінарне дослідження «спирається на дисциплінарні перспективи та інтегрує їхнє розуміння за допомогою побудови більш комплексної перспективи. У цьому питанні міждисциплінарне навчання не є простим доповненням, а доповнює дисципліни та коректує їх» (Кляйн, 1998, с. 3). П. Бесселар та Дж. Хеймерікс зауважують, що завдяки міждисциплінарності вибудовується глибока інтеграція двох або більше дисциплінарних підходів із самого початку й упродовж усього дослідження (Бесселар, 2001).

В. Буа Мансілья та Е. Доус Дурайзінг виокремлюють такі компоненти міждисциплінарного дослідження: вирішення питань або вирішення складних проблем; урахування різних дисциплінарних аспектів; інтеграція різноманітних дисциплінарних уявлень за допомогою побудови більш комплексної перспективи; вирішення складних проблем, що не можуть бути реалізованими за допомогою однієї дисципліни; виправлення, доповнення дисциплінарних підходів (Аугсбург, 2006). Визначаючи сутність міждисциплінарності залучення окремою наукою методів іншої, Б. Ніколеску виділяє такі рівні: 1) застосування (виникнення нових методів); 2) епістемологічний (генерує деякі цікаві аналізи епістемології закону); 3) генерація нових дисциплін (Ніколеску, 1998).

Д. Ротен, Е. О'Коннор та Е. Дж. Хакетт потрактовують міждисциплінарність як «процес і практику, за допомогою якої встановлюється набір цілеспрямованих домовленостей і відчуття спільноти, які в кінцевому підсумку інтегрують ідеї з іншими для

формування кінцевого продукту» (Аугсбург, 2006). Раймонд С. Мілер у своєму дослідженні пояснює значення поняття термінів: «Міждисциплінарність – це аналітично рефлексивне дослідження методологічних, теоретичних та інституційних наслідків упровадження міждисциплінарних підходів до навчання та досліджень» (Мілер, 2010).

Зацікавлення дослідників проблемою не могло не позначитися на нормативних документах, які, ураховуючи й осмислюючи запити доби, прогнозують шляхи впровадження ідей. Розглянемо процес актуалізації міждисциплінарного підходу в основних документах ЄС про вищу освіту.

Створення Європейського простору вищої освіти (Болонський процес) формально розпочалося з ухваленням Болонської декларації (*The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education (Bologna Declaration)*, 1999), хоча, як відомо, ідея зміцнення взаємозв'язків та обміну досвідом між університетами простежувалася в Європейській культурній конвенції (1954 р.), Великій Хартії європейських університетів (1988 р.), Сорбонській декларації (1998 р.) та ін. (*Болонський процес*, 2022). Документ важливий, адже ґрунтується на досвіді попередників та орієнтується на довготривалу перспективу: «Сьогодні Європа Знань широко визнана як незамінний фактор соціального та людського зростання, а також як незамінний компонент для консолідації та збагачення європейського громадянства, здатного дати своїм громадянам необхідні компетенції протистояти викликам нового тисячоліття разом із усвідомленням спільних цінностей та належності до спільного соціального та культурного простору» (*Bologna Declaration*, 1999). Визначаючи основною метою Болонського процесу просування європейської системи освіти, автори документа наголошують на необхідності підвищення її якості та конкурентоспроможності. У декларації сформульовано основні принципи реформування загальноєвропейської системи вищої освіти: система зрозумілих і порівнянних ступенів, двоциклова система вищої освіти, подібна до Європейської кредитно-трансферної (ЄКТС) системи кредитів, академічна мобільність, співробітництво у сфері забезпечення якості з метою розробки порівнянних критеріїв і методологій, навчальних програм, міжінституційного співробітництва, схем мобільності та інтегрованих програм навчання та досліджень. У останніх двох пунктах, як бачимо, чітко простежується тяжіння до синтезу, і, у перспективі, до міждисциплінарності.

Ідеї Болонської декларації були розвинені й доповнені у Празькій декларації (*Towards the European Higher Education Area, 2001*), що виокремила додаткові три лінії діяльності для підвищення конкурентоспроможності ЄПВО: навчання впродовж життя, забезпечення привабливості системи, активніше залучення університетів та студентів до Болонського процесу. Хоча в документі не згадується поняття «міждисциплінарність», проте зауважується про необхідність розвитку нових підходів до навчання. Зокрема, акцентується транснаціональна освіта та її значення для формування єдиного європейського культурного простору, що реалізується завдяки студентській, викладацькій мобільності, переміщенню інституцій та програмній мобільності, що свідчить про тенденцію до порівняння, виокремлення найкращих здобутків національних систем освіти та їх об'єднання.

Берлінська декларація (*Realising the European Higher Education Area, 2003*) наголосила на пріоритеті категорії якості у формуванні ЄПВО та додатково визначила нові лінії діяльності: докторські ступені як третій цикл вищої освіти та регулярні аналітичні звіти. У документі зазначено, що після зустрічі у Празі розпочався процес активної розробки зорієнтованих на європейські стандарти й цінності (European content) модулів, курсів та навчальних програм. Акцентовано прагнення закладів вищої освіти європейських країн до об'єднання «академічних ресурсів та культурних традицій із метою сприяння розвитку інтегрованих навчальних програм та спільних ступенів на першому, другому та третьому рівнях». Берлінська декларація є важливою для формування міждисциплінарного підходу як одного з пріоритетних у системі вищої освіти, позаяк у ній уперше міждисциплінарність розглядається як важливий чинник зростання конкурентоспроможності ЄПВО.

Бергенська декларація (*The European Higher Education Area – Achieving the Goals, 2005*) наголошує на взаємовпливі та взаємозв'язку вищої освіти та науки: заклади освіти активізують дослідження, водночас наука збагачує освітній простір знаннями. Документ розглядає дослідницьку діяльність та активне залучення інновацій як запоруку розвитку ЄПВО. Відтак, у декларації увага зосереджується на особливостях програм третього рівня: відповідність загальній кваліфікаційній схемі європейського простору, збільшення кількості знань за допомогою оригінального наукового дослідження, прозорість у системі керівництва й атестації тощо. Важливим для реалізації аспірантських програм визначається міждисциплінарне

навчання та «оволодіння навичками, які можна переносити в інші галузі, щоб відповідати потребам розширення ринку зайнятості».

Єреванське комюніке (*Yerevan Communiqué*, 2015) спрямоване на переосмислення структури ЄПВО в контексті нових суспільно-політичних викликів: триваюча економічна та соціальна криза, великий рівень безробіття, конфлікти між країнами, міграція тощо. У документі зауважується, що вища освіта завдяки співпраці й обміну досвідом, мобільності, упровадженню новітніх технологій, створенню діалогу між студентами і роботодавцями тощо допомагає у вирішенні цих проблем. Особливої актуальності в цей час для ЄПВО набула інклюзивна освіта, яка сприяє формуванню суспільств, «заснованих на демократичних цінностях та правах людини; і де можливості освіти забезпечують компетенції та навички, необхідні для європейського громадянства, інновацій та працевлаштування». Хоча в документі безпосередньо не йдеться про міждисциплінарний підхід, але наголошується на необхідності покращення взаємодії між різними секторами освіти та інтернаціоналізації, які передбачають інтеграцію.

У Паризькому комюніке (*Paris Communiqué*, 2018) зазначені результати 20-ти річного розвитку Болонського процесу й визначені перспективні напрями подальшої розбудови ЄПВО після 2020 року. Серед найвагоміших досягнень зазначається академічна свобода та добросесійність, інституційна автономія, участь студентів і співробітників в управлінні вищою освітою, а також громадська відповідальність за освітній процес. Пріоритетними для забезпечення якості у викладанні та навчанні були визначені такі інноваційні напрями: дуальна освіта, дистанційне та змішане навчання, відкрите навчання, діджиталізація, і, що особливо важливо, міждисциплінарний підхід.

Римське комюніке (*The Rome Ministerial Communiqué*, 2020) представляє бачення ЄПВО 2030 року як простору, «де студенти, працівники та випускники можуть вільно пересуватися, вчитися, викладати й проводити дослідження». Розбудова системи відбуватиметься за допомогою: 1) інклюзивності (рівноправний доступ до вищої освіти, повна підтримка в завершенні навчання); 2) інноваційності (залучення нових методів і практик навчання, викладання та оцінювання, тісно поєднані з дослідженнями); 3) взаємопов'язаності (активізація міжнародної співпраці та реформування, обмін знаннями, мобільність працівників і студентів). Для покращення навчання документ рекомендує національним органам

влади активно впроваджувати інноваційні методи викладання, зокрема міждисциплінарний підхід.

Європейська Комісія, мета якої – євроінтеграція в усіх сферах діяльності, зосереджує увагу й на розробці та оновленні освітніх програм. Важливим для бачення перспектив розвитку системи вищої освіти ЄС у найближчому майбутньому (до 2024 року) є «Повідомлення Комісії щодо Європейської стратегії для університетів» (*Commission Communication on a European strategy for universities*, 2022). Документ розроблений для підтримки та допомоги університетам в адаптації до сучасних реалій, що мають негативний вплив на навчальний процес (пандемія, кліматичні зміни, втрата біорізноманіття тощо). Для досягнення успіху в розбудові ЄПВО Комісія пропонує такі шляхи: 1) посилення європейського підходу у вищій освіті та дослідженнях; 2) репрезентація вищої освіти як зразка європейського способу життя; 3) розгляд університетів як виконавців подвійного, зеленого і цифрового переходів; 4) університети як рушії посилення впливу ЄС. У Стратегії зазначено, що ці кроки в найближчому майбутньому зможуть «підвищити привабливість Європи не лише як місця для навчання, але і як привабливого глобального партнера для співпраці в галузі освіти, досліджень та інновацій». Для досягнення мети Комісія пропонує державам-членам: 1) посилити вплив втручань ЄС шляхом пошуку подальшої синергії з національним фінансуванням; 2) розробити адекватні механізми фінансування університетів; 3) підтримати реформи вищої освіти за допомогою інструменту технічної підтримки; 4) забезпечити гнучкість у програмах фінансування, щоб забезпечити міждисциплінарність. Як бачимо, Європейська Комісія позиціонує міждисциплінарний підхід як одну з основних ознак якісної вищої освіти. Також стратегія передбачає активне використання транснаціональності, мультидисциплінарності, інклюзивності, діджиталізації тощо.

Розглянувши актуалізацію ідеї міждисциплінарності в основних правових документах ЄС, простежимо шляхи її реалізації на матеріалі програм розвитку вищої освіти, що були запропоновані об'єднаннями європейських університетів та окремими організаціями. Зокрема, важливим уважаємо документ «Університети без стін – бачення на 2030 рік» (*«Universities without walls: A vision for 2030»*, 2021) Асоціації університетів Європи (АУЄ), що бере активну участь у Болонському процесі та має потужний вплив на політику ЄС щодо вищої освіти, досліджень та інновацій. У тексті проєкту зазначено, що його метою є

сприяння активній взаємодії системи європейської вищої освіти та науково-дослідної роботи (поради й підтримка в покращенні якості навчання, викладання, здійсненні наукових розвідок тощо). Проєкт «Університети без стін» передбачає активне використання науковцями та студентами закладів вищої освіти інноваційних підходів у навчальному процесі й дослідницькій роботі та «постійну академічну взаємодію з культурною спадщиною, включаючи нові форми, що передбачають цифрові технології. Вони продовжуватимуть захищати спадщину через свою відповідальність за історичні будівлі та будуть місцями експериментів з новою архітектурою». Актуальними в майбутньому залишаються академічна мобільність та міжкультурні компетенції. У документі неодноразово акцентується на міждисциплінарному підході як одному з найважливіших. Його специфіка полягає у «кваліфікованому володінні дисциплінарними дослідженнями. Багато нових відкриттів відбудуться на стику між дисциплінами і будуть сприяти вирішенню проблем». Документ пропонує такі шляхи реалізації ідеї: визнання міждисциплінарної участі в академічній оцінці та схемах винагород; упровадження інституційної акредитації для доповнення програмної акредитації на основі дисциплін та сприяння міждисциплінарному навчанню; міждисциплінарне викладання як частина професійного розвитку академічного персоналу та його підтримки з різних дисциплін у спільній роботі. Зазначається, що до 2030 року в університетах будуть створені сприятливі умови для інтеграції дисциплін та різногалузевих знань у дослідженнях, що сприятиме розвитку ЄПВО.

«Шляхи в майбутнє» (*Pathways to the future: A follow-up to "Universities without walls – A vision for 2030"*, 2021) є ідейним і логічним продовженням проєкту «Університети без стін» від ЄАУ. Документ зосереджує увагу на осмисленні впливу сучасних реалій на систему вищої освіти та розробці шляхів подолання численних викликів доби (Covid-19, екологічні, економічні та соціальні проблеми, цифровий перехід, (гео)політична невизначеність тощо) для досягнення спільної мети – забезпечення якісної освіти. У ньому представлено таке бачення ЄПВО у 2030 році: відкритість європейських університетів, їх транснаціональність, максимальне використання цифрових технологій, сталість, стійкість місій навчання і викладання, соціальна згуртованість тощо. Проєкт залишає за університетами право визначення пріоритетних напрямів діяльності «залежно від їхніх національних та місцевих обставин», але визначає загальноєвропейські шляхи розвитку вищої освіти: 1) реформу

академічної кар'єри, щоб зробити її гнучкішою та привабливішою, а також досягти паритету оцінки внеску науковців у різні місії університету; 2) активне залучення міждисциплінарності, зокрема для вирішення проблем сталого розвитку, шляхом полегшення акредитації міждисциплінарних програм, жорсткої оцінки досліджень на основі дисциплін та винагороди за міждисциплінарність у розвитку персоналу; 3) посилення громадської участі університетів. Як бачимо, у проєкті «Шляхи в майбутнє», як і в «Університети без стін» міждисциплінарний підхід розглядається як один із пріоритетних шляхів розвитку ЄПВО до 2030 року.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Не зважаючи на тривалу історію вивчення міждисциплінарності, проблема осмислення поняття не втрачає актуальності. У розвідках термін використовується для позначення синтезу знань із більш ніж однієї дисципліни. Під міждисциплінарним підходом розуміють спосіб поєднання на практиці напрацювань окремих наук у навчальному процесі та дослідженнях.

Загальновідомо, що процес реформування передбачає пошук інноваційних технологій. Особливо це стосується покращення системи вищої освіти, для якої пріоритетними є пошук оригінальних підходів, серед яких міждисциплінарний поступово стає одним із найважливіших. Започатковані в Болонській декларації ідеї інтеграції навчальних програм і досліджень, заклик до синтезу напрацювань окремих дисциплін були розвинені в низці документів ЄС. Аналіз Празької, Берлінської, Бергенської декларації, Єреванського, Паризького та Римського комюніке, Повідомлення Комісії щодо Європейської стратегії для університетів, проєктів АУЄ «Університети без стін – бачення на 2030 рік» та «Шляхи в майбутнє» засвідчив поступове посилення уваги до міждисциплінарного підходу та осмислення його як одного з показників якості, привабливості та конкурентоспроможності європейської освіти.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в дослідженні репрезентації в нормативних документах ЄС проблеми використання інноваційних підходів.

ЛІТЕРАТУРА

- Аугсбург, Т. (2006). *Стати міждисциплінарним: вступ до міждисциплінарних досліджень* (2-е видання). Нью-Йорк: Кендалл (Augsburg, T. (2006). *Become interdisciplinary: introduction to interdisciplinary research* (2nd edition). New York: Kendall).
- Болонський процес*. (2022). Режим доступу: <http://kb.nuos.edu.ua/bologna-process.html> (*Bologna process*. (2022). Retrieved from: <http://kb.nuos.edu.ua/bologna-process.html>).

- Ганн, Дж. (1992). *Міждисциплінарні дослідження. Вступ до стипендії в сучасній мові та літературі*, (сс. 239-240). Нью-Йорк: Асоціація сучасної мови (Gunn, G. (1992). *Interdisciplinary research. Admission to the scholarship in modern language and literature*. Gibaldi, J. (ed.), (pp. 239-240). New York: Association of Modern Language).
- Димань, Т. М., Боньковський, О. А., Вовкогон, А. Г. (2017). *Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: навчально-методичний посібник*. Одеса: «ОМА» (Dyman, T. M., Bonkovsky, O. A., Vovkogon, A. H. *European Higher Education Area and the Bologna Process: a textbook*. Odesa: OMA).
- Елліс, Артур К; Стіен, Керол Дж. (1998). *Міждисциплінарна навчальна програма*. Ларчмонт, Нью-Йорк: Око на освіту (Ellis, Arthur K; Steen, Carol J. (1998). *Interdisciplinary curriculum*. Larchmont, New York: An Eye on Education).
- Кляйн, Дж. Т. (1990). *Міждисциплінарність: історія, теорія та практика*. Детройт: Державний університет Уейна (Klein, J. T. (1990). *Interdisciplinarity: history, theory and practice*. Detroit: Wayne State University).
- Сбруєва, А., Єременко, І. (2019). *Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору: монографія*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка (Sbruiueva, A., Yeremenko, I. (2019). *Formation of the European dimension of quality assurance in higher education in the context of internationalization of the educational space: a monograph*. Sumy: Publishing house of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko).
- Apostel, L., Berger, G., Briggs, A., Michaud, G. (1972). *L'interdisciplinarité. Problèmes d'enseignement et de recherche dans les universités (Interdisciplinarity. Teaching and Research Problems in the Universities)*. Paris: OECD/Centre for Educational Research and Innovation.
- Klein, J. T., & Newell, W. H. (1998). Advancing interdisciplinary studies. In W. H. Newell, (Ed.), *Interdisciplinarity: Essays from the literature*, (pp. 3-22). New York: College Board.
- Realising the European Higher Education Area*. (2003). Retrieved from: http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf.
- Besselaar, P., Heimeriks, G. (2001). *Disciplinary, Multidisciplinary, Interdisciplinary – Concepts and Indicators* / Peter van den Besselaar, Gaston Sydney, (pp. 1-9).
- Commission Communication on a European strategy for universities* (2022). Retrieved from: <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf>.
- Miller, Raymond, C. (2010). *Interdisciplinarity: Its Meaning and Consequences*. The International Studies Encyclopedia, Volume VI, ed. Robert A. Denemark, 3900-3915. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Nicolescu, B. (1998). *The Transdisciplinary Evolution of the University Condition for Sustainable Development*. Retrieved from: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b12c8.php>.
- Paris Communique*. (2018). Retrieved from: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2018_Paris/77/1/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf.
- Pathways to the future A follow-up to “Universities without walls – A vision for 2030”*. (2021). Retrieved from: <https://eua.eu/downloads/publications/pathways%20to%20the%20future%20report.pdf>.
- Towards the European Higher Education Area* (2001). Retrieved from: <http://www.encore-edu.org/ENCoRE-documents/prague.pdf>.

The European Higher Education Area – Achieving the Goals (2005). Retrieved from: http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2005_Berger_Communique_english_580520.pdf.

The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education (Bologna Declaration) (1999). Retrieved from: http://www.ehea.info/Uploads/about/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf

The Rome Ministerial Communique (2020). Retrieved from: http://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf.

Universities without walls: A vision for 2030. (2021). Retrieved from: <https://eua.eu/downloads/publications/universities%20without%20walls%20a%20vision%20for%202030.pdf>.

World Conference on Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action. UNESCO (Paris, 5-9 October 1998). Retrieved from: <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/world.pdf>.

Yerevan Communique. (2015). Retrieved from: http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniqueFinal_613707.pdf.

SUMMARY

Ishchenko Anatoliy. Interdisciplinary approach as a priority strategy for higher education development in EU countries.

The article is devoted to the question of actualization of the interdisciplinary approach in the European Higher Education Area. It is determined that the reform of the higher education system is a complex dynamic process that determines the search for promising methods, tools and approaches. To improve its quality, attractiveness and competitiveness, the EHEA considers it necessary to actively involve academic mobility, student-centeredness, lifelong learning, digitalisation, dual education, distance and blended learning, open learning, etc. An important way to improve the quality of higher education is the active introduction of interdisciplinary education, which opens new perspectives for the training of a comprehensively developed, competitive specialist. It is found that the interdisciplinary approach is understood as a way to combine in practice the achievements of individual sciences in the educational process and research. T. Augsburg, G. Gunn, J. Thompson Klein, E. O'Connor, Raymond C. Miller, D. Rhoten, E. J. Hackett, and others have addressed the issue in a number of multifaceted studies. The importance of an interdisciplinary approach to the development of the EHEA is demonstrated by a number of EU documents (Bologna, Prague, Berlin, Bergen Declarations, Yerevan, Paris and Rome Communiqués, Commission Communication on a European Strategy for Universities) and EUA projects ("Universities without walls: A vision for 2030", "Pathways to the future: A follow-up to "Universities without walls – A vision for 2030"), in which the approach is gradually becoming one of the most important and is understood as one of the indicators of high quality European education.

Key words: *interdisciplinarity, innovation, university, higher education, European integration, European Higher Education Area, Bologna Process, Association of European Universities, European Commission, European Union.*